

## Szkoła środowiskowa inicjatorem i organizatorem systemu wychowania w określonej społeczności lokalnej

Społeczność lokalna należy do pewnej zbiorowości terytorialnej, stanowi grupę charakteryzującą się swoistym splotem stosunków społecznych wynikających z faktu zamieszkiwania na określonym terenie. Do grup terytorialnych można zaliczyć: wieś, miasto, osiedle, region, gminę, powiat, województwo a nawet państwo. Te zbiorowości ze względu na zamieszkiwaną okolicę łączą albo dzielą cechy środowiska geograficznego, jak również historyczno - społeczne aspekty dziedzictwa kulturowego. Ważne jest, aby edukacja środowiskowa społeczności lokalnych prowadzona była w idei strategii zrównoważonego rozwoju, oraz integracji działań wielu instytucji oraz grup formalnych i nieformalnych [1].

Społeczność lokalna nie jest zbiorowością izolowaną. Mieści się w stale zmieniającym się układzie innych zbiorowości oraz grup terytorialnych w stosunku nadrzędności, równorzędności i podrzędności. Każdy z regionów ma swoje specyficzne problemy pedagogiczne. Dotyczą one walorów wychowawczych i dydaktycznych regionu, sposobów ich wykorzystywania przez ogół szkół, stopnia zgodności systemu szkolnego ze strukturą społeczno-gospodarczą i kulturalną regionu oraz podnoszenia tej zgodności z punktu widzenia potrzeb gospodarczych, jak również perspektyw szkolnych i zawodowo-życiowych młodzieży. Środowisko pełni tutaj w pewnym sensie funkcję wychowawczą. Obejmuje ono wszystkie osoby i grupy społeczne, z którymi uczeń pozostaje w stosunku wychowawczym. Organizowanie i rozszerzanie środowiska wychowawczego nabiera w tym kontekście podstawowego znaczenia w działaniu szkoły i wiąże się ze świadomym organizowaniem bodźców oraz wpływów do jego inicjowania. Szkoła jest powołana do organizowania współpracy z innymi placówkami swego środowiska, rodzicami, zakładami opiekuńczymi, organizacjami i instytucjami zainteresowanymi sprawami wychowania i oświaty. Powinna także współpracować z różnymi instytucjami produkcyjnymi, usługowymi oraz administracyjnymi, których pomoc jest niezbędna dla prawidłowego i wszechstronnego rozwoju szkoły i bezpośrednio przekłada się na indywidualny rozwój ucznia. Jest ona przygotowana do wykrywania w środowisku patologii, oraz czynników pozytywnych [4].

Szczególnie ważnym komponentem środowiskowym szkoły jest społeczność lokalna. Rola szkoły w małych miastach jest różna. Funkcjonuje w nich jedna albo dwie szkoły podstawowe, jedno lub dwa gimnazja, szkoła średnia zawodowa lub ogólnokształcąca.

W systemie kontaktów szkoły ze środowiskiem uwzględnić należy również ich zasięg, rodzaj, częstotliwość i trwałość. Szkoły różnią się między sobą m. in. tym, z jakimi grupami, instytucjami się kontaktują, kto jest podmiotem kontaktu po

Dr Ilona Żeber – Dzikowska Zakład Dydaktyki Biologii i Ochrony Środowiska,  
Instytut Biologii Akademia Świętokrzyska

stronie szkoły: dyrektor, nauczyciel, zespół rodzicielski czy organizacja młodzieżowa.

Integrację środowiska szkoły stwarza wspólnota lokalna, szczególnym przykładem jest, gdy posiada ona jedną szkołę. Wtedy bowiem społeczność ze szkołą i szkoła ze społecznością są we wzajemnej współpracy. Szkoła przy rozwinięciu tej współpracy staje się ośrodkiem kultury lokalnej, jednak nie może ona samodzielnie pełnić funkcji integrowania swego środowiska. Wspólnota lokalna stwarza swojej szkole warunki realizacji wszystkich podstawowych zadań dydaktyczno - wychowawczych.

Szkoła funkcjonuje w społeczności jako ogniwo złożonego systemu oświatowego. Można więc na tle tego systemu regulować więź szkoły ze środowiskiem. Tylko w ten sposób można zrozumieć jej rolę w systemie oświaty wyznaczoną przez całokształt dóbr środowiska oraz jej stopień aktywności w środowisku [3].

Kierując się koniecznością określenia wpływu współpracy szkoły ze środowiskiem lokalnym przeprowadzono badania wśród ogółem 165 uczniów i 53 nauczycieli czterech szkół poziomu gimnazjalnego z regionu świętokrzyskiego. Dwie z nich były jedynymi szkołami tego poziomu w niewielkich miejscowościach, pozostałe dwie szkołami na dużych miejskich osiedlach. Wybrane wyniki przedstawiono w tabelach 1 i 2:

Poproszono respondentów o ocenę współpracy szkoły z samorządem lokalnym. Wyniki zestawiono w tabelach 3-5 i na diagramach 1- 4.

Tab. 1. Dane o uczniach

Wyszczególnienie	Płeć		Razem		
	K	M			
Uczniowie w szkole na dużym miejskim osiedlu	1u	20	23	43	82
	2u	18	21	39	
Uczniowie w szkole w niewielkiej miejscowości	3u	17	19	36	83
	4u	22	25	47	
Razem		77	88	165	

Tab. 2. Dane o nauczycielach

Wyszczególnienie	Płeć		Razem		
	K	M			
Nauczyciele w szkole na dużym miejskim osiedlu	1n	8	4	12	27
	2n	12	3	15	
Nauczyciele w szkole w niewielkiej miejscowości	3n	10	4	14	26
	4n	10	2	12	
Razem		40	13	53	

Tab. 3. Ocena uczniów z dużego miejskiego osiedla dotycząca współpracy szkoły z samorządem lokalnym

Badane szkoły	Ocena współpracy szkoły z samorządem lokalnym na dużym miejskim osiedlu (uczniowie)								Razem
	K				M				
	nie wiem	brak współpracy	niewielka	na wysokim poziomie	nie wiem	brak współpracy	niewielka	na wysokim poziomie	
1u	8	7	3	2	10	6	4	3	43
2u	5	5	4	4	9	3	5	4	39
Razem	13	12	7	6	19	9	9	7	82
ogółem									
Ogółem	nie wiem		brak współpracy		niewielka		na wysokim poziomie		
	32		21		16		13		82
%	39,02		25,61		19,51		15,85		

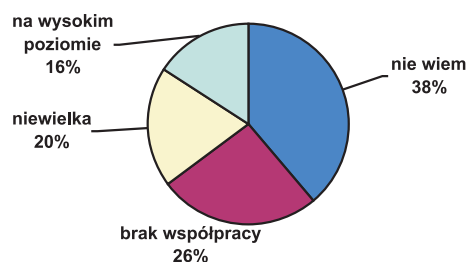


Diagram 1. Ocena uczniów z dużego miejskiego osiedla dotycząca współpracy szkoły z samorządem lokalnym

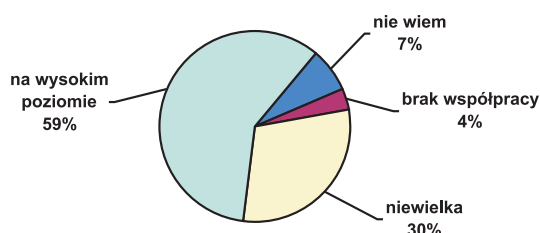


Diagram 2. Ocena nauczycieli z dużego miejskiego osiedla dotycząca współpracy szkoły z samorządem lokalnym

Tab. 4. Ocena nauczycieli z dużego miejskiego osiedla dotycząca współpracy szkoły z samorządem lokalnym

Badane szkoły	Ocena współpracy szkoły z samorządem lokalnym na dużym miejskim osiedlu (nauczyciele)								Razem
	K				M				
	nie wiem	brak współpracy	niewielka	na wysokim poziomie	nie wiem	brak współpracy	niewielka	na wysokim poziomie	
1n	1	0	2	5	0	0	2	2	12
2n	1	1	2	8	0	0	2	1	15
Razem	2	1	4	13	0	0	4	3	27
ogółem									
Ogółem	nie wiem		brak współpracy		niewielka		na wysokim poziomie		
	2		1		8		16		
%	7,41		3,7		29,63		59,26		

Tab. 5. Ocena uczniów z niewielkiej miejscowości dotycząca współpracy szkoły z samorządem lokalnym

Badane szkoły	Ocena współpracy szkoły z samorządem lokalnym w niewielkiej miejscowości (uczniowie)								Razem
	K				M				
	nie wiem	brak współpracy	niewielka	na wysokim poziomie	nie wiem	brak współpracy	niewielka	na wysokim poziomie	
3u	4	3	5	5	2	4	6	7	36
4u	3	5	9	7	3	3	9	8	47
Razem	7	8	14	12	5	7	15	15	83
ogółem									
Ogółem	nie wiem		brak współpracy		niewielka		na wysokim poziomie		
	12		15		29		27		83
%	14,46		18,07		34,94		32,53		

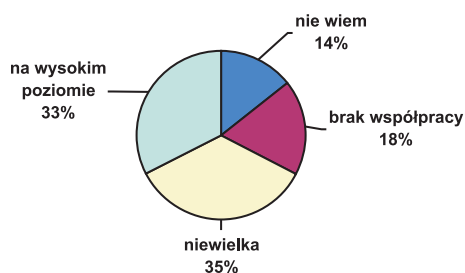


Diagram 3. Ocena uczniów z niewielkiej miejscowości dotycząca współpracy szkoły z samorządem lokalnym

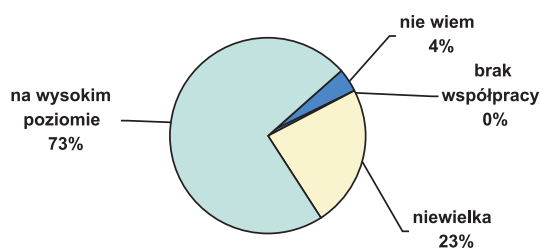


Diagram 4. Ocena nauczycieli z małej miejscowości dotycząca współpracy szkoły z samorządem lokalnym

Tab. 6. Ocena nauczycieli z małej miejscowości dotycząca współpracy szkoły z samorządem lokalnym

Badane szkoły	Ocena współpracy szkoły z samorządem lokalnym w małej miejscowości (nauczyciele)								Razem
	K				M				
	nie wiem	brak współpracy	niewielka	na wysokim poziomie	nie wiem	brak współpracy	niewielka	na wysokim poziomie	
3n	0	0	1	9	0	0	1	3	14
4n	1	0	2	7	0	0	2	0	12
Razem	1	0	3	16	0	0	3	3	26
ogółem									
Ogółem	nie wiem		brak współpracy		niewielka		na wysokim poziomie		
	1		0		6		19		26
%	3,85		0		23,08		73,08		

Analizując powyższe wyniki badań należy stwierdzić, że w szkołach miejskich na dużych osiedlach aż 38% uczniów przyznało się, że nic nie wie o współpracy szkoły z samorządem lokalnym, może to świadczyć o niewielkim zainteresowaniu młodzieży tą formą współpracy lub też o rzeczywistym jej braku. Natomiast w szkołach w małych miejscowościach współpraca ta jest z pewnością skuteczniejsza lub bardziej widoczna dla ucznia, 33% badanych oceniło, że jest ona na wysokim poziomie. Nauczyciele obu grup wysoko oceniają współpracę z samorządem (59% i 73%)

W pedagogice od dawna operuje się hasłem „szkoła środowiskowa”, ale hasło to wąsko pojmowane, wiąże program pracy szkoły z instytucjami społecznymi i środowiskiem przyrodniczym, ale nie mówi o udziale szkoły w przebudowie środowiska i o udziale całego środowiska w kształceniu i wychowaniu uczniów. W praktyce pedagogicznej było inaczej, gdyż interesowała się możliwościami jakie stwarza środowisko dla pełnej realizacji zadań edukacyjnych. Początkowo próby i doświadczenia stały się podstawą reform w niektórych krajach. Rezultaty tych działań będą jednak wtedy, gdy środowisko stanie się rzeczywistym terenem ekspansji młodzieży szkolnej, ekspansji, w której teoria zespoli się z praktyką a życie z przyrodą i z życiem społecznym coraz szerszego środowiska.

Działalność szkoły środowiskowej sprzyja integrowaniu pracy dydaktycznej szkoły z pracą wychowawczą, w wielu dokonaniach uczniów trudno oddzielić od siebie te dwie strony procesów edukacyjnych. Wykonywanie różnorodnych zadań przy współudziale środowiska i na rzecz środowiska ma także

inne walory wychowawcze. Zespala licznymi więziami rodzinę, zakłady pracy oraz instytucje użyteczności publicznej ze szkołą, powstaje już nie postulowany lecz rzeczywisty front pedagogiczny jako istotny element społeczeństwa wychowującego.

Każda instytucja w środowisku lokalnym powinna opracować szczegółowy plan pracy, skoordynować go z potrzebami środowiska lokalnego i uzgodnić z dyrektorem szkoły środowiskowej.

Zapytano respondentów o to, czy szkoła współpracuje z najbliższymi instytucjami pozaszkolnymi (zakłady pracy, domy pomocy społecznej, domy dziecka, domy kultury itd.)

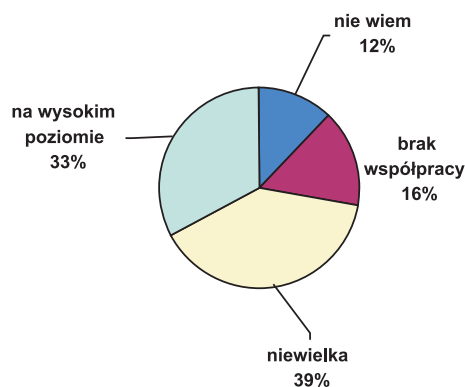


Diagram 5. Ocena uczniów z dużego miejskiego osiedla dotycząca współpracy szkoły z instytucjami pozaszkolnymi

Tab. 7. Ocena uczniów z dużego miejskiego osiedla dotycząca współpracy szkoły z instytucjami pozaszkolnymi

Badane szkoły	Ocenę współpracy szkoły z najbliższymi instytucjami pozaszkolnymi na dużym miejskim osiedlu (uczniowie)								Razem
	K				M				
	nie wiem	brak współpracy	niewielka	na wysokim poziomie	nie wiem	brak współpracy	niewielka	na wysokim poziomie	
1u	1	2	8	9	3	4	9	7	43
2u	2	3	7	6	4	4	8	5	39
Razem	3	5	15	15	7	8	17	12	82
ogółem									
Ogółem	nie wiem		brak współpracy		niewielka		na wysokim poziomie		
	10		13		32		27		82
%	12,2		15,85		39,02		32,93		

Tab. 8. Ocena nauczycieli z dużego miejskiego osiedla dotycząca współpracy szkoły z instytucjami pozaszkolnymi

Badane szkoły	Ocena współpracy szkoły z najbliższymi instytucjami pozaszkolnymi na dużym miejskim osiedlu (nauczyciele)								Razem
	K				M				
	nie wiem	brak współpracy	niewielka	na wysokim poziomie	nie wiem	brak współpracy	niewielka	na wysokim poziomie	
1n	0	0	4	4	1	0	1	2	12
2n	0	1	4	7	0	0	0	3	15
Razem	0	1	8	11	1	0	1	5	27
ogółem									
Ogółem	nie wiem		brak współpracy		niewielka		na wysokim poziomie		
	1		1		9		16		27
%	3,7		3,7		33,33		59,26		

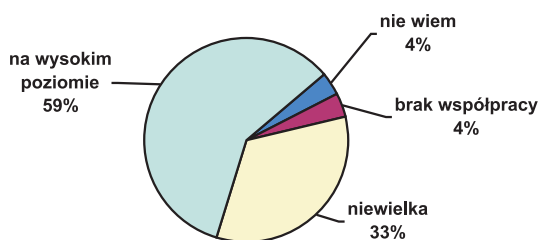


Diagram 6. Ocena nauczycieli z dużego miejskiego osiedla dotycząca współpracy szkoły z instytucjami pozaszkolnymi

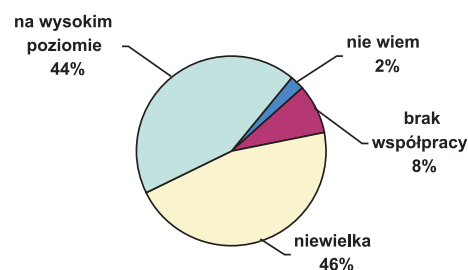


Diagram 7. Ocena uczniów z małej miejscowości dotycząca współpracy szkoły z instytucjami pozaszkolnymi

Tab. 9. Ocena uczniów z małej miejscowości dotycząca współpracy szkoły z instytucjami pozaszkolnymi

Badane szkoły	Ocenę współpracy szkoły z najbliższymi instytucjami pozaszkolnymi w małej miejscowości (uczniowie)								Razem
	K				M				
	nie wiem	brak współpracy	niewielka	na wysokim poziomie	nie wiem	brak współpracy	niewielka	na wysokim poziomie	
3u	0	2	6	9	1	2	9	7	36
4u	1	1	11	9	0	2	12	11	47
Razem	1	3	17	18	1	4	21	18	83
ogółem									
Ogółem	nie wiem		brak współpracy		niewielka		na wysokim poziomie		
	2		7		38		36		83
%	2,41		8,43		45,78		43,73		

Analizując wyniki można zauważyć, że obydwie populacje odczuwają w dość dużym stopniu współpracę szkoły z in-

stytucjami pozaszkolnymi z najbliższego sąsiedztwa, jednak korzystniej wygląda ona w małej miejscowości.

Tab. 10. Ocena nauczycieli z małej miejscowości dotycząca współpracy szkoły z instytucjami pozaszkolnymi

Badane szkoły	ocena współpracy szkoły z najbliższymi instytucjami pozaszkolnymi w małej miejscowości (nauczyciele)								Razem
	K				M				
	nie wiem	brak współpracy	niewielka	na wysokim poziomie	nie wiem	brak współpracy	niewielka	na wysokim poziomie	
3n	0	0	2	8	0	0	2	2	14
4n	0	1	2	7	0	0	1	1	12
Razem	0	1	4	15	0	0	3	3	26

ogółem				
Ogółem	nie wiem	brak współpracy	niewielka	na wysokim poziomie
	0	1	7	18
%	0	3,85	26,92	69,23

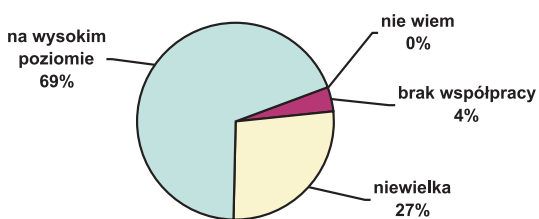


Diagram 8. Ocena nauczycieli z małej miejscowości dotycząca współpracy szkoły z instytucjami pozaszkolnymi

W pracy opiekuńczo-wychowawczej w środowiskach lokalnych należy pamiętać, że każde działanie powinno być dostosowane do aktualnych warunków środowiskowych i potrzeb. Szkoła środowiskowa jest więc inicjatorem i organizatorem lokalnego systemu wychowania, jak również ma nieść pomoc opiekuńczo-wychowawczą rodzinom.

Aby w środowisku lokalnym i opiekuńczo-wychowawczym działalność pedagogiczna w szkołach mogła prawidłowo się rozwijać i osiągać pozytywne wyniki, powinna przy szkole środowiskowej działać poradnia pedagogiczna z pedagogiem szkolnym. Jakość doświadczenia edukacyjnego, jakie jest udziałem dzieci i młodzieży ma zasadnicze znaczenie dla ich szans w przyszłości [2].

Tak rozumiany cel pracy szkoły nie da się zrealizować w ramach działań ograniczonych do samych tylko lekcji w klasie szkolnej. Należy wziąć pod uwagę wszelkie formy opieki, wychowania, zajęć pozalekcyjnych i aktywności uczniów i szkolnej społeczności w środowisku lokalnym. Wymaga to właściwej realizacji odpowiedniego programu szkolnego, w tym przygotowania uczniów do uczenia się przez całe życie. Niezbędna jest praca zespołowa nauczycieli, skupienie uwagi na procesie uczenia się każdego ucznia, rozwijanie pasji, zainteresowań i motywacji, wykorzystanie metody projektów i ocenianie nastawione na pomaganie uczniom w uczeniu się. Szkoły często będą miały jednak ograniczone możliwości z samodzielną realizacją tak nakreślonego celu. Muszą uzyskać wsparcie społeczności lokalnej i aktywnie współpracować z innymi szkołami i instytucjami w swoim środowisku. Ta współpraca i zaangażowanie społeczności lokalnej powinny stać się podstawą przyjęcia przez samorząd terytorialny długookresowych planów oświatowych nastawionych na zwiększanie szans edukacyjnych i życiowych dzieci i młodzieży.

Projekty rozwojowe idealnej szkoły powinny dotyczyć:

- A.** zmian wewnątrz szkoły (odpowiednie programy nauczania, zmiany w metodach i organizacji procesu nauczania wychowania i opieki, w tym zwłaszcza praca metodą edukacyjnych projektów oraz programy zajęć dodatkowych) wzmocnionych zorganizowaną współpracą grona nauczycielskiego i wprowadzeniu w pracę szkoły systemu zapewnienia jakości;
- B.** zwiększenia aktywności zewnętrznej szkoły i współpracy z instytucjami środowiska lokalnego (z innymi szkołami, instytucjami kultury, sportu, zakładami pracy);
- C.** zaangażowania samorządu terytorialnego (wsparcie projektów rozwojowych szkoły i powiązanie ich z długookresowymi planami oświatowymi i projektami przyszłych budżetów).

Aby jednak takie plany mogły powstać i następnie zostać zrealizowane, powinny być wypracowywane w sposób, zakładający porozumienie lokalne i skupienie wokół wspólnych celów. Posiadając wsparcie lokalnej koalicji instytucji i liderów środowiska lokalnego na rzecz zwiększania szans edukacyjnych uczniów, można podjąć się planowania rozwoju szkoły. Tylko wtedy plany takie mają szansę być efektywnie wdrażane. Szkoły, ich dyrekcje i nauczyciele powinni brać udział w tworzeniu tych planów, a szczególnie proponować konkretne działania umożliwiające realizację priorytetów przyjętych przez całą społeczność lokalną.

Nie da się stworzyć dobrej szkoły bez współpracy nauczycieli. Szczególnie w szkole środowiskowej jest ona konieczna, aby sprostać wymaganiom formalnym związanym z codzienną pracą szkoły. Do podjęcia zbiorowego wysiłku zmuszają zasady planowania pracy szkoły, przyjmowania programów do realizacji, wyboru podręczników, opracowywania szkolnych programów wychowawczych i wewnątrzszkolnego systemu oceniania. Także integracja nauczania, wprowadzanie bloków i ścieżek edukacyjnych nie mogą dobrze działać bez porozumienia nauczycieli. Ale przecież nie te formalne wymagania są najważniejsze. Sukces mogą zyskać te zespoły, które chcą i potrafią się porozumieć. Współpraca w działaniach programowych daje szansę na dobre wykorzystanie czasu uczniów, także dzięki opracowaniu wspólnego planu nauczania. Jednolite podejście do spraw wychowawczych i dyscypliny szkolnej zwiększa skuteczność działania. Praca nauczyciela wymaga współpracy i umiejętności stałego podejmowania decyzji

w oparciu o czynniki środowiskowe. I chociaż nikt nie neguje roli poszczególnych nauczycieli i ci z nich, którzy są wybitnymi indywidualistami, są nadal szczególnie cenni, to jednak należy podkreślić, że to, co szkoła oferuje uczniom, powinno być spójne. Żeby wytworzyć taką spójną koncepcję, a następnie konsekwentnie ją realizować, konieczna jest współpraca. Wspólne budowanie szkoły, wypróbowane już przez wiele zespołów nauczycieli, przynosi znacznie lepsze efekty niż oczekiwanie, że z wielu nawet największych indywidualnych sukcesów uda się stworzyć wysoką jakość szkoły jako instytucji. Trzeba wzajemnie uczyć się od siebie, inspirować, zarażać entuzjazmem, razem rozwiązywać wspólne problemy, dzielić radość z sukcesów szkoły, a czasem gorycz porażki.

Szkoła pozostaje miejscem pracy umysłowej i zbiorowego wysiłku zarówno uczniów, jak nauczycieli. Tylko w szkole, w której nauczyciele stale się uczą, postrzegając uwarunkowania zewnętrzne istnieje szansa na modelowanie podobnych zachowań u uczniów. Zadanie stojące przed nauczycielem jest niezwykle skomplikowane i wymaga podejmowania ciągle nowych decyzji. Trzeba jednak sprawić, aby z poczucia obowiązku uczenia się płynęła rzeczywista gotowość do poszukiwania prawdy, pogłębiania wiedzy merytorycznej i umiejętności dydaktycznych weryfikowanych codziennie w praktycznym działaniu. Nauczyciel powinien znajdować w sobie dość odwagi do poszukiwania nowych rozwiązań (czasem ryzykownych); dość wytrwałości do analizowania skuteczności pracy; dość pokory do poddawania się ocenie. Wreszcie musi umieć korzystać z propozycji i doświadczeń innych i chętnie dzielić się własnym dorobkiem. Wszyscy uczestnicy procesu rozwoju szkoły, nie wyłączając rodziców i pracowników szkoły nie będących nauczycielami, mogą oczekiwać pomocy i wsparcia z zewnątrz oraz od pozostałych członków społeczności.

Reasumując, szkoła jest jedną z instytucji kształcenia i wychowania. O wynikach szkoły decyduje nie tylko to jaka szkoła jest, ale i to czy potrafi i zechce odpowiednio wykorzystać uwarunkowania takie jak: uczniowie, nauczyciele, rodzice, program pracy szkoły i społeczność lokalna. Ważne jest by umiała łączyć poczynania edukacyjne z wszelkimi poczynaniami pozaszkolnych placówek wychowawczych, zaszczerpić wychowankom umiejętność samodzielnego uczenia się oraz czy umie wiedzę pozaszkolną, np. pochodząca ze środowiska lokalnego wykorzystać w realizacji programu nauczania szkolnego. Te nowe oczekiwania z zakresu współpracy szkoły szczególnie ze środowiskiem lokalnym uspołecznia szkołę i wpłynie na tworzenie społeczeństwa edukacyjnego. Na zakończenie można zacytować prof. D. Cichy [5], która podkreśla, że „konieczne jest tworzenie warunków sprzyjających kształtowaniu postaw prośrodowiskowych w rodzinie, osiedlu, gminie. Warunkiem jest dostrzeganie problemów środowiskowych i nadanie im odpowiedniej rangi w programach działań na rzecz ochrony środowiska, a także mobilizowanie mieszkańców do ochrony lokalnego środowiska przyrodniczego przez nauczycieli, samorządowców i animatorów edukacji środowiskowej”.

#### LITERATURA

- [1] Tuszyńska L.: Edukacja środowiskowa społeczności lokalnych w programach spółdzielni mieszkaniowych i placówek oświatowych (w) Tuszyńska L., [red.] Edukacja środowiskowa społeczności lokalnych

w programach Warszawskich Spółdzielni mieszkaniowych i placówek oświatowych. s. – 11 – 20, Wyd. UW, Warszawa 2006

- [2] Kowalski S.: Szkoła w środowisku PZWS, s. 248. Warszawa 1969  
[3] Okoń W.: Szkoła współczesna Książka i wiedza, s. 375. Warszawa 1979  
[4] Smarzyński Henryk „Szkoła jako środowisko wychowawcze”, PWN, s. 81 Warszawa 1997  
[5] Cichy D.: Środowiskowe działania edukacyjne w społecznościach lokalnych (w) Tuszyńska L., [red.] Edukacja środowiskowa społeczności lokalnych w programach Warszawskich Spółdzielni mieszkaniowych i placówek oświatowych. s. 21 – 32., Wyd. UW, Warszawa 2006

(c.d. ze s. 293)

Elżbieta Bucheic: **Teacher in the face of needs and the local community's stand-bies.** Contents referring to principles of balanced development are playing essential educating for the role in the process. The article is presenting effects of examinations to the realization of these contents in various types of schools of the Kielce administrative district for the subject of the part and importance among teachers of the nature and biology. The most important attitudes developed in cooperation with the environment this shaping of the feeling of the responsibility for the state of the one environments and making young people aware of the value and the motivations necessary for the environmental protection.

Young people already from training initial stages they should be aware of threats and sensitive to beauty of the nature because only correct influences on them are giving positive effects from early years of childhood.

Anna Strumińska-Doktór: **A dialogue between school and the local environment.** The article is focused on a valuable aspect of environmental education at school and a supportive character of local organizations in the education process. Attention is paid to the special environment of teachers and students which may suggest the opportunities and ways of training as well as support the school in accomplishing its pedagogic goals. In the thick of impacts imposed on us by our direct and indirect environment, an impotent role is played by elements which enable an active and creative contact of contemporary humans with the environment. A continuous deepening of the conviction on the role of an effective dialogue between the school and the environment to facilitate the development of the next generation is of high importance.

Joanna Stocka: **Environmental awareness. Data from a questionnaire addressed to the youth and adults from the Mazowieckie Voivodeship.** In April and May 2007 an attempt was made to determine the level of environmental awareness of the inhabitants of Warsaw and its adjacent areas. The number of 137 persons was investigated including 71 students from the Warsaw secondary education schools and 66 adults. Residents of Warsaw with academic (66%) or higher secondary education (32%) dominated in the investigated group. A typical feature of the attitudes towards the environmental issues is an inconsistency of these attitudes. In the age of sustainable development principles implementation, the fact that 80% of respondents state that public interest can be reconciled with the environmental good is an optimistic finding. The results of the questionnaire confirm that the motives and behavioral schemes of humans originate from their knowledge on a given topic. The environmental knowledge must therefore refer to the motivation sphere and be based on personal experiences of people. If the society is to effectively overcome the environmental risks, it is necessary to create an appropriate moral position of the humans individually or of specific social groups. Environmental protection should be perceived not only from the viewpoint of legal regulations but the meaning of environmental ethics should be better estimated.

Marian Ciaciura, Anna Nowak: **Environmental education in Forest Promotion Complexes.** Nowadays environmental education of the society is one of the most urgent tasks. This is imposed by the necessity of saving the nature, while environmental education should be of interdisciplinary and multi-level character. An important role in accomplishing it is played, e. g. by forest promotion complexes, which have been in operation since 1994. The idea of their formation has been connected with the so-called multifunctional forestry, in which educational and social tasks are linked with the economic and protection programme. One of the forest promotion complexes is the “Szczecin Primeval Forests”. The paper presents objects and methods of accomplishing the tasks that result from environmental education of the society. These objects are: the Dendrological Garden with Nature and Forest Information Station and didactic paths in Glinna, the Nature and Forest Education Centre with a didactic site and a didactic-pleasure path in Kliniska, the Didactic and Museum Centre “Świdwie”, and didactic paths in Szczecin and in the city forests.

(c.d. na s. 304)